

Pokret #MeToo u zdravstvu ne funkcionira - sustav štiti liječnike seksualne predatore

NEPRIMJERENE OPASKE, DODIRI, čak i prisiljavanje na seksualne odnose, događaju se i tamo gdje bi se osobe trebale osjećati zaštićeno - kod liječnika. Nacional je s grupom europskih medija istražio nedostatke sustava u slučajevima kada su počinitelji liječnici i/ili medicinsko osoblje

U SIJEČNJU 2018. U ORDINACIJI ORTOPEDA U KB DUBRAVI U ZAGREBU NACIONALOVA SUGOVORNICICA DOŽIVJELA JE SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE. TOM JE LIJEČNIKU JOŠ 2013. IZREČENO UPOZORENJE PRED OTKAZ U KOJEMU SE NAVODI DA JE OD 1998. DO 2013. DOBIO TRI PISMENA UPOZORENJA ZBOG SVOG PONAŠANJA. NAPOSLETKU JE DOBIO OTKAZ

Tekst **JELENA PRTORIĆ** Fotografije **PIXSELL**.

Znam da nikada ništa u životu ne treba staviti na pijedestal. Ali roditelji su mi uvijek govorili da se doktoru ide u najboljoj haljini", započela je svoju priču Lana Tovarlaža Žugec. Kada je u siječnju 2018. godine ušla u ordinaciju ortopeda u KB Dubravi u Zagrebu zbog bolova u kralježnici, Lana Tovarlaža Žugec nije reagirala kada je liječnik komentirao da ima ogromne grudi i da je grbava ni kada ju je pitao jesu li joj djeca grbava. Nije se okrenula i otišla ni kada joj kazao: "Kad vas je muž prvi put j***, je li to bilo sprijeda ili s guza? Jer ako je bilo s guza, onda je morao vidjeti da ste grbavi!" Kao ni kad joj je nakon toga desnom rukom prešao preko grudi.

"ČAK MI JE U JEDNOM TRENUTKU rekao da se 'primim za čuču'. Tada sam mu kazala da ne razumijem. Pitao me, što ne razumijete (...) primite se - ili hoćete da vas ja primim?! I ja sam se primila. Rekao mi je da je to rutinski pregled, da se i tako pregledava kičma, da istodobno pritisnem lijevi

bok i kažem ako osjećam bol", prisjetila se.

Kada Lana Tovarlaža Žugec danas razmišlja o tom događaju, kaže da bi sve dala da je odmah otišla. No na pregled je čekala više od četiri mjeseca. Kralježnica ju je boljela. Nije mogla vjerovati što čuje. "Mislim da zbog svojega velikog poštovanja prema doktorskom pozivu nisam reagirala", objasnila je. No kad je pokupila papire, izišla iz bolnice i malo se smirila, "došlo joj je do glave".

PONAŠANJE KAKVO JE DOŽIVJELA LANA TOVARLAŽA Žugec nije izolirana pojava. Neprijemljive opaske, dodiri, pa čak i prisiljavanje na seksualne odnose, događaju se i na mjestu na kojemu bi se osobe trebale osjećati zaštićeno - kod liječnika. Nacional je u suradnji s grupom europskih medija iz Francuske, Italije i Njemačke, posljednjih mjeseci istraživao nedostatke sustava koji bi trebao štiti žrtve seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja kada su počinitelji liječnici i/ili medicinsko osoblje. Jedinствена statistika o ukupnom broju prijavljenih i/ili procesuiranih slučajeva takve vrste u Hrvatskoj ne postoji. Kako bismo doznali koliko je taj problem raširen i tko

se njime uopće bavi, Nacional je poslao upite nizu institucija u zemlji, od županijskih i općinskih sudova, institucija pravobranitelja do pojedinačnih zdravstvenih institucija i Hrvatske liječničke komore. Analizirali smo i sve medijske članke na tu temu dostupne na internetu te pokrenuli

SLUČAJEVI SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA i zlostavljanja u zdravstvu specifični su i po tome što ponekad ni pacijentima nije jasno jesu li bili žrtve uznemiravanja ili se radi o medicinskoj proceduri

upitnik putem kojega su žrtve mogle s nama podijeliti svoja iskustva. Prikupljeni podaci ukazuju na to da se o tome problemu nedovoljno govori, da se žrtve rijetko odlučuju na prijavu jer ne vjeruju sustavu i nedovoljno poznaju svoja prava, a i u slučajevima u kojima dođe do prijave, liječnici su rijetko i/ili nedovoljno sankcionirani.

ŽRTVI PONAŠANJA SLIČNOGA ONOME koje je proživjela Lana Tovarlaža Žugec na raspolaganju je, barem u teoriji, više institucija koje bi pritužbu na liječnika trebale procesuirati i sankcionirati. Prvenstveno, pacijent se može žaliti zdravstvenoj ustanovi u kojoj se incident dogodio. Ustanova zatim formira unutarnju komisiju i ispituje žalbu, oslanjajući se na svjedočanstvo žrtve, tuženika i potencijalnih svjedoka.

Nacional je u pet KBC-ova, tri kliničke bolnice, četiri klinike, 20 općih bolnica, 24 specijalne bolnice i 48 domova zdravlja poslao upite o tome koliko su pritužbi za seksizam, seksualno uznemiravanje ili zlostavljanje počinjeno od liječnika i/ili ostalog medicinskog osoblja zaprimili u proteklih deset godina. Na temelju dostavljenih podataka

MINISTAR ZDRAVSTVA VILI BEROŠ U SVOM RESORU, ZDRAVSTVENOM SUSTAVU, OSIM PANDEMIJE COVIDA-19, DUGA VELEDROGERIJAMA I PRETRPANIH BOLNICA, IMA I PROBLEM VELIKOG BROJA PRIJAVA PROTIV LIJEČNIKA ZBOG NEDOLIČNOG PONAŠANJA, A KOJE NISU ADEKVATNO SANKCIONIRANE

moglo bi se zaključiti da se radi o marginalnom problemu jer izbrojili smo ih ukupno - osam. No brojke su nepotpune. Do objave ovoga članka nismo zaprimili odgovore osam ustanova, a brojne među njima pozvale su se na zaštitu osobnih podataka i odbile odgovoriti na upit.

Slučajevi seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja u kontekstu zdravstvene skrbi, specifični su i po tome što ponekad ni samim pacijentima nije jasno jesu li bili žrtve uznemiravanja ili se radi o medicinskoj proceduri na koju nisu navikli.

"Često se događa da liječnik obavlja uobičajene pretrage na neprimjereni način. Recimo, dodiri mogu biti naglašeniji, intimniji, predugo trajati. Ili liječnik izmanipulira žrtvu do te mjere da se prepusti odnosima bez otpora", objasnio je Dominique Dupagne, francuski liječnik opće prakse koji je nakon umirovljenja pokrenuo portal Atoute.fr s ciljem poboljšanja komunikacije između liječnika i pacijenata. No Dupagne je ubrzo primijetio da neke od žena koje su mu dojavile da su od liječnika doživjele različite oblike seksualnog nasilja, nisu bile sigurne što se zapravo dogodilo. Pokazalo se da su slučajevi nasilnog silovanja, koji ne ostavljaju mjesta za dvojbu, mnogo rjeđi. "No čak i kad su sigurne, žene se ne odlučuju nužno za prijavu. Znaju da se te situacije svode na liječnikovu riječ protiv riječi žrtve", objasnio je Dupagne.

PUTEM UPITNIKA KOJI JE NACIONAL OBJAVIO kako bi prikupio svjedočanstva žrtava, zaprimili smo 62 odgovora od kojih su se 32 svjedočanstava odnosila na neprimjerene opaske i dodire seksualne prirode. Većina opisanih komentara i dodira teško se može smatrati dvosmislenima.

"Liječnik je uslijed pregleda imao lascivne i sugestivne komentare. Na opis problema da me ponekad u ovulaciji boli jajnik, ponudio je da on 'svojim posebnim alatom' može probati popraviti situaciju ili barem 'detaljnije provjeriti' ako mi njegov alat ne bude prevelik."

"Rekao da otkopčam košulju te istovremeno 'pregledavao' dojke jednom, a drugom rukom međunožje. Tražila sam da se makne, maknuo se iz ordinacije s vidnom erekcijom."

"Pjevao mi je neku pjesmicu i tražio da skinem gaćice da mi vidi dlačice. Slao mi je poljupce tijekom pregleda."

Takva i slična ponašanja žrtve uglavnom nisu prijavile. Jedine osobe s kojima su podijelile svoje iskustvo bile su obitelji i bliski prijatelji, a kao razlog neprijavlivanja navele su rasprostranjenost problema, nemogućnost dokazivanja i banaliziranje takvog ponašanja. „Znam da nema smisla prijavljivati“, „To se svugdje dešava i rekli bi da nisam normalna“, „Imala sam 18 godina, nisam bila svjesna što se dogodilo, tek sam kasnije shvatila da doktor pri takvoj vrsti pregleda nije trebao gledati moje dojke“, „Ne bi shvatili ozbiljno (u takvom društvu živimo) i nisam imala svjedoka, bila bi njihova riječ protiv moje."

Sudeći po slučaju ortopeda iz KB Dubrave, teško im se može proturječiti. Prema dokumentaciji

➤ KREŠIMIR LUETIĆ, PREDSEDNIK HRVATSKE LIJEČNIČKE KOMORE KOJA JE OD 2004. GODINE OD 635 PRIJAVA TEK ZA 27 LIJEČNIKA ODREDILA NEKU DISCIPLINSKU MJERU

koju je Nacional dobio na uvid, liječniku je još 2013. godine izrečeno upozorenje pred otkaz u kojemu se navodi da je od 1998. do 2013. godine dobio tri pismena upozorenja zbog svog ponašanja. Tijekom tog vremena je protiv liječnika zaprimljeno deset pritužbi, a nastavile su stizati i nakon 2013. godine. U svom izvješću iz 2018. godine pravobraniteljica za ravnopravnost spolova navodi da je navedeni ortoped "u svom radu, kroz razdoblje od skoro 20 godina, kršio niz zakona i propisa, zlorabeći svoj položaj moći i odnos ovisnosti pacijenata/ica prema liječniku". Ustvrdila je da je registriranih pisanih pritužbi bilo preko 15. "Uzimajući sve navedeno u obzir, a posebice veliki broj pritužbi i dugi period u kojem se protupravno djelovanje ponavljalo, stječe se dojam da se istom zapravo 'gledalo kroz prste' blago ga kažnjavajući, a što mu je u konačnici slalo poruku da može nesmetano nastaviti s kršenjem radne etike i propisa, kao i da može nastaviti s neprofesionalnim radom bez većih posljedica", stoji u izvješću.

U tom kontekstu, slučaj Lane Tovarlaže Žugec odudara od prosjeka. Ne samo da se ona, nakon početnog šoka, odlučila progovoriti i prijaviti liječnika, nego se upustila u dugu i iscrpljujuću borbu kako bi liječniku bila oduzeta licenca. Nakon što je svoje svjedočanstvo podijelila u jednoj televizijskoj emisiji, zbog interesa javnosti izvršen je pritisak na tadašnjeg ministra zdravstva

'NA OPIS PROBLEMA - da me u ovulaciji boli jajnik, liječnik je ponudio da on 'svojim alatom popravi situaciju'. Rekao mi je da otkopčam košulju te mi istovremeno 'pregledavao' dojke'

Milana Kujundžića, koji je inače bio ravnatelj Kliničke bolnice Dubrava dok je prozvani ortoped tamo radio i dok su protiv njega zaprimane neke od ranijih pritužbi. Kujundžić je u bolnicu poslao inspekciju. Ravnateljstvo bolnice je ortopedu nedugo potom uručilo otkaz.

NO LANA TOVARLAŽA ŽUGEĆ NIJE SE TU USTAVILA. "Samo sam željela napraviti sve što mogu da taj čovjek izgubi licencu, da takve stvari više ne može raditi drugima", objasnila je motive za svoju pritužbu Hrvatskoj liječničkoj komori.

U Hrvatskoj je odnos između liječnika i pacijenata reguliran i Zakonom o liječništvu. Taj zakon poštovati prava pacijenata, čuvati i promicati ugled liječničkog zvanja i poštovati propise, pravila struke i kodeks medicinske etike i deontologije. Liječnik gubi pravo obavljanja djelatnosti ako mu sud izrekne sigurnosnu mjeru zabrane obavljanja djelatnosti ili ako mu Hrvatska liječnička komora (HLK) izrekne disciplinsku mjeru kojom gubi pravo na obavljanje djelatnosti.

HLK obavlja stručni nadzor nad radom liječnika na temelju pisanih pritužbi građana, dostavljenih zahtjeva ministra zdravstva i tijekom kontrola rada liječnika. Tužbe se podnose zbog neetičnog postupanja odnosno povrede odredbi Kodeksa medicinske etike i deontologije ili nestručnog postupanja. Na temelju dostavljenih pritužbi, ovisno o njihovoj prirodi, okuplja se Povjerenstvo za medicinsku etiku i deontologiju Komore ili Povjerenstvo za stručna pitanja i stručni nadzor, koji zatim mogu pokrenuti postupak pred Časnim sudom Komore.

"Kada sam u sve to krenula, nisam ni bila svjesna da je taj sud pravi sud. U početku sam čak sama sebi bila odvjetnik, provodila dane tražeći prikladne pravne izraze, na svaki njegov podnesak odgovarala sam drugim podneskom", prisjetila se Lana Tovarlaža Žugec. Odnos Suda Komore prema svom slučaju ocjenjuje korektnim, no mnogi detalji vezani uz postupak ostavili su joj gorak okus u ustima. "Nije mi jasno kako se od osobe očekuje da uopće zna što bi se trebalo naći u pritužbi... ili da ja trebam dokazivati što se dogodilo. Mislila sam da ću predati pritužbu i da će na temelju toga Komora provesti istraživanje", rekla je Lana Tovarlaža Žugec. S nelagodom se prisjetila i detalja sa suđenja. Primjerice, kada ju je odvjetnik optuženog ortopeda pokušavao prikazati kao "psihički nestabilnu" ili kada je liječnik kazao da je na pregled došla u "pripijenoj crnoj majici" ("Došla sam u širokoj tunici svoje kćeri, koju sam nakon tog nemilog događaja bacila jer mi se gadila", komentirala je Lana Tovarlaža Žugec). Ili kako je morala prisustvovati "rekonstrukciji događaja" koji su se zbili tijekom pregleda u bolnici.

U SIJEČNJU 2019. GODINE, deset mjeseci nakon početka procesa, Tovarlaža Žugec došla je na čitanje presude u Komoru. Liječniku je izrečena mjera privremenog oduzimanja odobrenja za samostalan rad (licenca) u razdoblju od jedne

godine. Tovarlaži Žugec bilo je rečeno da se radi o dotad najvišoj izrečenoj kazni.

Nacional se obratio Hrvatskoj liječničkoj komori sa zamolbom da nam se dostave sve odluke sudova Komore u predmetima koji spadaju u domenu seksizma, seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja. Naš je zahtjev odbijen jer, kako nam je objašnjeno, Komora takvu statistiku ne vodi pa bi izrada iste pretpostavljala ulazak u svaki spis i njegovu detaljnu anonimizaciju. No prema dostavljenim statistikama proizlazi da su od 2004. godine (otkad se postupci protiv liječnika provode na način koji je danas koncipiran) zaprimljene disciplinske prijave protiv 635 liječnika. Od toga su 292 prijave podnesene zbog neetičnog postupanja (u što bi spadale i povrede poput primanja mita, ali i seksualnog uznemiravanja), dok su 343 prijave podnesene zbog nestručnog postupanja. U istom periodu doneseno je tek pet mjera ukora, 12 mjera javnog ukora, pet mjera privremenog oduzimanja licence zbog neetičnog ponašanja i pet zbog nestručnog ponašanja. U tom kontekstu, presuda za koju se izborila Lana Tovarlaža Žugec zaista je presedan.

Izvan konteksta zdravstvenih ustanova i Komore, za prava pacijenata u Hrvatskoj trebala bi se boriti i regionalna Povjerenstva za zaštitu pacijenata predviđena Zakonom o liječništvu i osnovana pri svakoj jedinici regionalne samouprave u zemlji čiji su članovi građani. Njihova je dužnost zaštita pacijenata, kao i obavještavanje

javnosti o tome kada se i kako krše njihova prava. No otkako je Ustavni sud ukinuo članak 35. Zakona o zaštiti prava pacijenata 2008. godine, povjerenstvima je manevarski prostor izrazito sužen. "Sud je taj članak ukinuo, a nije ga zamijenio odgovarajućim sadržajem. Mi smo tu izgubili mogućnost da se pacijenti prvo žale nama te da mi i dalje imamo neke pravne ovlasti. Sada bi se pacijenti prvo trebali žaliti ravnateljima ustanova pa ako ne dobiju odgovor, nama. To je isto kao u školama - kad se netko žalio na nekog nastavnika, ravnatelj će reći - što ja tu mogu?" rekla je Danijela Periš, zamjenica Povjerenstva za zaštitu pacijenata Osječko-baranjske županije.

NA TEMELJU PODATAKA KOJE JE NACIONAL DOBIO od 15 županijskih i 32 općinska suda o broju predmeta koji su se vodili zbog seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja u kojima je otkriven liječnik ili zdravstveni djelatnik, može se zaključiti i da takvi slučajevi rijetko dođu do suda. Šesnaest sudova odgovorilo nam je da takvu evidenciju ne vode ili nam je nisu dužni dostaviti, a njih 29 odgovorilo je da se pred sudom nije vodio nijedan takav postupak. Tek se na dva suda vodilo ukupno šest postupaka.

U lipnju 2020. godine Lana Tovarlaža Žugec dobila je novu sudsku odluku koja ju je iznenadila i razočarala. Budući da je i KB Dubrava pokrenula zasebni postupak pred Komorom za isto djelo, liječnik se na dvostruku jednaku presudu žalio Višokom časnom sudu Komore. Viši sud je potvrdio

disciplinsku mjeru privremenog gubitka licence, ali u predmetu koji je pokrenula bolnica. Zahtjev Lane Tovarlaže Žugec na kraju je - odbijen. "Bila sam jako razočarana jer mi se čini da te dvije i pol godine agonije ništa nisu značile. Zašto meni nisu dali presudu? Ja sam htjela pravdu za sebe i sve žene kojima je učinjeno isto, ne bolnica", rekla je Tovarlaža Žugec.

ONA I DANAS ČUVA SVE DOKUMENTE o slučaju u hrpi fascikala. U glavi još uvijek često vrti detalje s liječničkog pregleda i kasnijeg suđenja. U siječnju 2021. godine dvoumila se oko toga hoće li pokušati dobiti zadovoljštinu na sudu i pokrenuti građansku parnicu protiv doktora. Budući da je ortoped uskoro trebao u mirovinu, a u bolnici je dobio otkaz, bila je mirna jer se drugi pacijenti neće naći u sličnoj situaciji. "Kada pogledam koliko me to koštalo - duševnog mira, zdravlja, duševnog mira moje obitelji... Ne znam bih li sve to ponovila", kazala je tada. Naposljetku i nije. Tovarlaža Žugec odustala je od tužbe. Nastupila je zastara.

Ovo istraživanje objavljeno je uz potporu Journalismfund.EU i fonda Istraživačko novinarstvo za Europu (Investigative Journalism for Europe, IJ4EU). Međunarodni institut za medije (IPI), Europski novinarski centar (EJC), Europski centar za novinarske i medijske slobode (ECPMF) i ostali partneri IJ4EU nisu odgovorni za ovdje objavljeni sadržaj ni njegovu daljnju upotrebu.